

Олесь Гончар: сторінки підручника для 8-го класу

Світлана Жила,

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
української мови і літератури
Чернівців

У статті пропонується модель вивчення біографії Олесь Гончара та його новели "Фантазія місячної ночі" для учнів 8-х класів.

Ключові слова: Олесь Гончар, новела, сюжет, художній час і простір.

Часто-густо прізвище відбиває характер, вдачу й життєве покликання його носія. Цю сентенцію ще раз підтверджує Олесь Гончар — письменник, публіцист, учений-філолог, громадський діяч, поборник державності України; той Гончар, котрий брав сиру глину — життєві події — і ліпив з неї, ба ні, вдихав у неї частку самого себе, аби з'явилося нове живе творіння — нарис, новела, оповідання, повість, роман. Його майстерні словесні набутки, подібно до виробів справжніх гончарів, ставали з часом усе міцнішими й необхіднішими, переходили від покоління до покоління, еднаючи час і простір. Гончар — майстер, котрому багато що було під силу: лірика й епічність, поезія й публіцистика, сповідальність і сатира, лаконізм і розлогість. Він мав рідкісний талант відчувати тему, тобто запримітити подію, факт, явище, деталь, які згодом стануть головним складником змісту того чи іншого твору.

Олесь Гончар своїм словом прагнув повернути людину з мороку тісноти, розпачу, несвободи, розв'язати її свідомість, спутану облудними нитками ідеології, незмірно міцнішими, ніж кайдани каторги. Він подолав люту неволю суспільного докільля найперше у власній душі, подавши у художніх полотнах світ гармонії, де добро і зло чітко розмежовані, де людина возвеличена за її діяння й помисли.

Гончар — знакова постать 50—90-х років минулого століття, він у страшній добі робив усе, аби стати цілісною особистістю. В умовах тоталітарної держави таке завдання — не з легких, але Олесь Терентійович сформував свій гармонійний духовний материк.

Літературознавець Віра Мелешко

От і прийшла знову вона, ніч. Та не спиться Столярисі*, хоч око виколи. Лежить, усміхається своїм думкам.

Увечері Сашуник, як і в дитинстві, підійшов, підставив лоба для поцілунку. Почала вона молитву читати: "Огради мене, Господи, силою чесного, животворящого твого хреста...", хреститися, а він:

— Бабусю, а таки є Бог на світі.

Дорослий, а все тим же довірливо-допитливим поглядом дивиться їй у вічі. Коли ж повернувся з фронту

— із дзвінкими нагородами на грудях — мовила крізь сльози радості: "Пам'ятай, Сашо, Бог тебе зберіг. Не забувай Його".

І внук твердо пообіцяв: "Ніколи, бабусю, я Бога не забуду".

І закрутилися думки Столярихи навколо онука. Дитино моя, скільки всякого лиха випало на твою долю. Чи принесе хоч оте писання щастя, славу, спокій; чи посипляться на голівоньку дорікання, невдоволення, та і зламають тебе, мов того молодого ясеня на роздоріжжі?.. Може, не варто виходити на ту дорогу? Може, то марево, а не справжнє життя?

Ранок. Що він принесе в цей дім?

Саша теж устав, умився, випив молока з хлібом і пішов до лісу, взявши з собою якусь книжечку та олівчика. І що він там цікавого про їхній сухівський ліс напише? Здається, такі ж дерева, як і на всьому білому світі, трави, галявини. Птахи, перелітаючи з гілочки на гілочку, виспівують. Скільки живе на землі бабуся Приська, стільки дивується злагожденості пташиного хору. Слухаєш, було, прополюючи город, жнучи, і наслухатися не можеш. Той спів вселяє в душу надію, що ось-ось заживеш легко, як у пташиній пісні. Крилатою стає душа. Говориться їй, безграмотній, віршами і думається пісенно. Тож і Олесь бачить світ, мабуть, трішки її очима. Адже як тільки могла, так і вклала йому невиспівані свої пісні, ненаписані вірші. Сонце свого серця майже повністю віддала йому одному. Не хоче, щоб помітили, що найбільший куточок у її житті займає Саша. Всіх любить: і дітей, і їхніх малюків. Та серцю не накажеш — його, обділеного ласкою рідної матері, померлої Тетянки, найбільше.

Цього разу Сашко приїхав у Суху за викликом: отримав листа з повідомленням, що бабуся дуже занедужали, відклав усі справи і хутко в дорогу.

Дуже ослабла, рідненька, та ще бадьориться. Старенька уже. І не за горами той час, коли погаснуть зорі її очей назавжди. Для нього найяскравіші, найтепліші зорі Всесвіту. Страшно про ту мить думати, хоча на війні бачив десятки, сотні смертей. І йому беззуба заглядала своїми зіницями-прірвами прямо в очі. Та то ж війна. А нині йдеться про найдорожчу у світі людину.

* Столяриха — бабуся Олесь Гончара — Єфросинія Євтихіївна. Коли Сашкові Гончару виповнилося два роки, померла його мама, і хлопчика виховувала бабуся, "чії безмежна ласка і доброта і любов, — свідчив письменник, — замінили мені любов материнську". "Бабуся була неписьменною, але без неї, певно, я не став би письменником. В її лагідній людинолюбній натурі, в її образі ніби втілювалося для мене все краще, що є в нашого народу: працьовитість, чесність, правдивість, безмежна доброта, обдарованість".

Тепла, шорстка долоня лягла йому на плече.
— Сашунку, чому засмутився, мій лебедику?
— Та так, бабусю. Дуже вже за вами скучив. Час у гостині непомітно пролітає. А завтра вранці уже і в дорогу.

Ранок. Саша збирається в дорогу. Тьотя лаштує вузлика. Знехотя погоджується взяти. Може, і відмовився б, та не хоче засмучувати бабусю Прісію. Сидить вона, спустивши ноги з печі, і пильно дивиться на нього. У тому погляді ніжність і смуток, любов та біль.

— Іди, внучку, поцілуємося. Можливо, востаннє.

Уперше за дві доби гостювання Саша почув від бабусі такі слова. Отже, відчуває, що сили покидають і немає їх більше для життя. Грудочкою стислося серце.

— Бабусю, я Вас так люблю. Незабаром приїду. Дочекайтеся мене.

Поцілувала. Заглянула йому в вічі, посміхнулася.

— Добре, дочекаюсь. Щастя тобі, радосте моя.

Скрипнули двері: забіг дядько Яків.

— Поїхали, Сашо, тебе аж до станції проведу. Дозволив голова.

Накинув Олесь піджака на плечі. Дійшов до порогу, знов оглянувся на бабусю:

— До побачення.

— Бог тобі в поміч.

Лише коли зачинилися за ним двері, стиха мовила:

— Прощавай, дитино.

*Із спогадів Тетяни Бондаревської
"Останнє побачення"*

ФАНТАЗІЯ МІСЯЧНОЇ НОЧІ

Бачила зовсім реально, як, наближаючись до цих берегів, морем ішов він, той самий Назон. Невагомий, у своїй довгій римській одежі, в сандаліях із поворозками неквапом іде місячною доріжкою, ступаючи просто по її мерехтливій поверхні. Подорожній. Із Вічного міста — у вічне вигнання.

Сірою пустельністю, льодовими вітрами зустріло його це античне крайсвіття. Все було тут незвичне: і безмежжя просторів, і виття хуртовини вночі, і здичавлений вигляд залогів, що поверталася з мурів фортеці в намерзах снігу, кутаючись у баранячі та вовчі шкури до п'ят. Розпатлатівши, набравшись місцевих звичок, залога уже ніби й не з римлян складалася, — несла на собі варварський карб. Сам центуріон, начальник залогів, грубий і мужній воїн, зарослий, як звір, з тілом, яке давно не бачило лазні, не знало ароматних мастил, він у своїх смердючих шкурах більше тепер нагадував не людину з славетного Риму, а варвара-волопаса. Незабаром Овідій і сам опинився в цій варварській одежі, — у звіриних шкурах бачили його, великого поета римлян, коли іноді виходив на мур і стояв там самотній, вглядаючись у безбережні й загадкові степи.

Ось тут опинився у цім крайсвітнім вигнанні, недосяжним для могутніх твоїх богів, для твоїх веселих з-над Тібру коханок. Можновладний Рим знає, чим карати поета, що впадає в неласку: карає не чашею з отруєним вином, не африканськими левами на арені Колізею, карає безвістю, самотою, забуттям, досмертним оцим вигнанням між криги й сніги, де нема й ніколи не буде потреби в поетах!

Уже ти не є. Відданий на розправу цим буйним варварським зимам, безвісно згинеш отут, і люті гетські вітри розвіють по цім надбережжю серпанки твоїх золотом тканих поем. Ніколи не виросте тобі на цих берегах вінок із вічнозеленого лавра! Замість вінка, скорше саркофаг тобі викують скіфські морози з своєї непроламної, схожої на білий мармур феррарський криги.

Замість оспіваних тобою знайомих богів, які так легко покинули тебе в годину скрути, зустрічають тебе на цих берегах інші боги — нещадні боги Півночі.

Лютуючи, здійснюють вони завірюхи страшної, дикої сили, і степи надовго тонуть у каламутнім шаленстві стихій. Не по-римському свищать, завивають тутешні вітри, сліпне від снігу залога, сліпнуть простори, невідкличні, глухі до твоїх жертв, до скарг і жалів, байдужі до твоїх солодких, трунком кохання напоєних поем. Ще живий стаєш свідком власного замерття. Знала твоя патриціанська молодість усі насолоди вітх — дружби й хвали, любощів і розпусти. Де все воно, де слава й вінки з тужавого запашного листа? Невдячний, тобою проклятий Рим, усе він забув, над співом твоїм поглумився, тепер ти лиш смертник, живцем викинутий із життя, із часу, із людства. Бо людство — це Рим, інакше сам ти світу не уявляєш. І від нього тебе відлучено, десь там він у своїй осяйній недосяжності, відступився з усіма його розкошами, з його богами й жертвниками, з ночами без тебе бенкетуючих муз і невиситенних пестошів. Усе без тебе, тобі тільки згадка, її пекуча гіркота.

Чи, може, не так зараз тужиш за Римом, як за безповоротністю літ. Бо насувається старість. І навіть вона не принесе тобі шани, тільки біль самоти. А був же ти улюбленцем долі, солодкоголосий, і ніжний, і щедро люблений, на всю волю купався в обіймах римських гетер, у п'янливих пахощах лавра. На твою честь вино лилося рікою, мав друзів на вибір — щирих і оманливих, вірних і двоєдушних, тепер маєш тільки грізний, ніяким благанням негіддатний гнів Октавіана.

Август Октавіан, *princeps senatus*, той, що любить у крем'яхи гратись з дітьми рабів, з малими рабами... Той, що чужих жінок, родовитих патриціанок, просто з бенкетів веде на своє розпусницьке ложе... Відомо, що, йдучи потім на розмову з дружиною Лівією, він задалегідь готує конспект свого лестивого слова до неї... Колишній друг, золотий Август, шлю з цього вигнання прокляття тобі, хоч колись ще, може, знов благатиму й ласки твоєї, милосердя твого. Ще, може, проспівую хвалу тобі, золотому, чия сила зараз стоїть на цьому валу, чий меч сягнув аж варварських цих берегів, утвердивши й тут вічне могуття Риму.

Тут — напівлюди. Дикі, примітивні, підступні, з'являються іноді з глибини степів у своїх чудернацьких шкурах, незвичних для римського ока шапках. Так, напівлюди вони, невловні якісь степові кентаври, бо кінь і влитий у нього вершник — то в них неподільно, то вже не римлянин, а кентавр. Ніколи не бачили Вічного міста. Тільки декотрі з них потрапляють до нього, і то лише рабами, у ланцюгах. Якби дозволено було повернутись на береги Тібру, описав би всю їхню фантастичну дикість, власноруч на стелах, на білих би мармурах вирізьбив зображення цих загадкових із луками та співучими стрілами істот. У своїй віллі серед маслинових гаїв на публічний огляд поставив би, щоб потішати і твій, цезарю, зір!

Зневажив ти мене, тяжко так покарав. Прирік жити серед звірів та напівзвірів. Водяться тут гепарди — дикі кішки, і степові, як блискавки, антилопи, і важкі тури, пасучись, згрізна позирають на незнайомця в римських сандаліях. І самі кочівники натурою теж уперті, мов тури... Сюди мене кинуте на розтерзання лютотої самоти. Правду, мабуть, каже твій центуріон:

— Кволий, винижений, згинеш, Овідію, тут. І пам'ять згине про тебе — лиш цезарі вічно живуть!

Згину, згину... Не буде сліду мого. Холодна ця немірjana безпоємна пустеля все поглине. Не повернуть до Риму навіть тлінні останки поета Овідія, вимурує над ним фортечна залога лиш важкий крижаний саркофаг.

Центуріон виказує тобі знаки уваги, бо поетична слава Овідія Назона колись торкнула крилом і його, має потаємну надію, що рано чи пізно, а тобі, звеличникові Риму, буде-таки дароване Октавіанове прощен-

ня, і ще ти складеш свою поему вигнання, згадаєш і їх, цих суворих, задичавлених воїнів, які тут, на найдальшій околиці, в пограниччі з варварами, бережуть міць і несхитність імперії римлян. Згадай, згадай хоч півсловом, поете, бо меч — то лиш сила, а пісня — то невмирущість.

Іноді із степів наближаються по снігах ті, напівлюди, худобу женуть — будуть із залогою торгувати. На кригах лиману, таких міцних, що й вершник з конем не провалюється, розгортається торг. Хоч напівлюди, хоч бородаті, а динари рахувати вміють, навчилися навіть лаятися справдешною латиною. Буває, що розходяться мирно, а буває — за овечий хвіст зчиняється бійка, пускаються в діло мечі й батоги, гаряча кров бризкає на мрамур льодів, і котрийсь бородатий уже летить сторчма в ополонку, відтепер кочуватиме десь там, у підводдях. Нема в Овідія до них жалю. Спокійно споглядає, як в'яжуть ланцюгами вже того юнака з племен, що під час торгу домагався справедливості, бився та люто лаявся по-латині.

А потім настала весна, зігнало геть хмари, і відкрилося небо таке високе, таке блакитне, зовсім яке небо Італії! Саме панувало тимчасове замир'я, племена не виявляли войовничості, і Назон міг безтровожно заглиблюватись у їхні степи, вражений красою цієї варварської весни, морем червоних квітів, що їх і через тисячі літ прийдущі вчені-ботаніки називатимуть "скіфськими тюльпанами". Оживала душа. Із римських гнівів, з кромішньої п'їтми відчаю добував він тяжкі зерна мудрості, з пережитої катастрофи виніс він спокій. Стрункі, не зломлені щогли виніс із самого осереддя бурі. Ці простори, ця весна повертали його духові ясність і міць. Почував дужим себе. Беззбройний блукав степами, заводив розмови з вершником, із волопасом. І йому було їх не страшно, вони, виявляється, здатні на приязнь, на мудрість і жарт... І ось тоді він для себе відкрив, що перед ним — люди. І ці люди вечорами розкладали серед степу свої розкішні багаття, частували римлянина смажиною, овечим сиром та медами, а потім співали. Ці люди мали здатність до співу! Співали, як Орфеї, як давні твої боги, ні, краще за богів... На берегах Тібру безжурну юність твою обдарували таким співом тільки римські твої, в самий серпанок одягнуті коханки-арфістки.

У давнім ваше, наше у майбутнім.

Для вас земля, а наша далечінь.

Сказав після цього центуріонові:

— Не проливай більше їхньої крові. Сховай меч, замирились. Вони вміють співати. Вони теж люди.

І навіть він, грубий, звиклий рубати голови воїн, зрозумів цього разу Овідія, послухався, — невідомо тільки, чи надовго. В один із вечорів поет уже разом з ним попрямував до степового кострища, і знову — при синіх смерках, при ясных зорях — користались вони варварською гостиною, де серед трав варилася проста кочівницька їжа в мідних казанах на тріногах, що форму свою збережуть і для далеких нащадків. Степ цей був звиклий боронити себе. Та хоч мистецьки карбована зброя весь час поблискувала при людях, чвар, однак, цього вечора не було, дружній сміх племені дзвенів біля вогню раз у раз, і матері-кочовички, зовсім не схожі на вовчиць, спокійно годували грудьми своїх опецькуватих степових Ромулів та Ремів.

Ще не було ні сарматок, ні половчанок, не було й гордовитих веселих слов'янок, ще їм належало тільки вродитись, прийти із майбутнього, а вогнище степове для них уже палахкотіло, і їхній прабатько — танець вогнистий — уже кружляв, брязкотів оздобами, і пісня-праматір уже творилася, ткала із людської задуми, із тиші й зірок. Сухим, запашним повітрям степу дихав на повні груди Публій Овідій Назон. Мудрим

очима, що стільки усього перебачили, споглядав, як юна дівчина в золотих дукатах перед ним танцювала, перевершуючи красою все, чим він колись впивався у римських хмільних ночах.

— Даная назову тебе, — сказав їй після танцю. — Даю тобі богині ім'я, бо ти богорівна.

— Негоже дочці першого карбівничого племені носити чийсь ім'я. В мене є власне.

— Яке?

— Кигитка звати мене, за іменем птаха, якого ти ніколи не бачив і не чув.

Якби йому того вечора вернулася молодість! Якби ця юна танцівниця й співачка могла покохати його, знікчемнілого, зістареного, всіма забутого вигнанця!

А вона покохала. Нічого не боячись, проходячи спокійно поміж вояцьких мечів, з'являлась аж на мурах фортеці біля цієї самої вежі, що відтоді й донині буде зватись — Овідієва. Приносила йому цілюще степове зілля, здатне рятувати від найгірших римських хвороб та від тягару літ. Перша медичка тих часів, подвигнута чистим своїм почуттям, — заповзялась вона відмолодити поета для творчості й для любові.

— Вона покохала тебе, — казав центуріон, — тому що ти римлянин, що маєш фортеці й тримаєш меч важкий у руці.

— Не за це, — відповідала дівчина.

— За що ж?

— Співець ти, — зверталась вона до вигнанця. — Душа твоя повна світла. До чого торкнешся словом — всюди з'являється краса, мій степ від неї розквітає... Природно за це покохати.

— Але ж я залишив свою молодість у Вічному місті. Коханки мої в Римі зістарілись... А ти така юна. І ніякі боги не приведуть до рівності наші літа. Ось на мені сивина, зима мого життя, — вона розділяє нас.

— Не хочу, щоб розділяла. Бо ти Овідій, поеми твої не знають старості. Душа твоя завжди юна, і я тебе люблю!

Слова ці ставали співом в її устах.

...Для них земля, а наша далечінь.

Почував, як вона своїми піснями відроджує його. Чув, як кров починає нуртувати в жилах гаряче й молоді.

Юна зцілителько, чим віддячу тобі? Введу тебе ось такою, як є, в мою гетську поему, може, в останню поему мого життя. І будеш ти вічно юна в ній, вічно прекрасна, як небо це, як цей ваш весняний розквітаючий степ. Квітуватимеш у слові моєму, для тебе далекої мови і перебудеш нас обох, тілом тлінних і незахищених перед Хаосом. Будеш і будеш, і віки не зістарять тебе!

У степовому її чар-зіллі, в натхненних співах любові було, мабуть, щось справді цілюще: чудодійна, може, навіть чаклунська сила таїлася. Бо Назон змінювався на очах, залого бачила його в ці дні відмолоділим та дужим, його тепер не страхало ніщо. І одного разу він вигукнув на валу:

— Риме і ти, Октавіане Августе! Вцент розлетяться твої легіони, а пісня її все переживе!

І тільки він знав, звідки в ньому вперше з'явилось оце безстрашся поета.

"Душа твоя повна світла":

новела про Овідія і Олеса Гончара

У романі Олеса Гончара "Берег любові" є вишукана розповідь про незвичайну подію з несподіваним фіналом "Фантазія місячної ночі", яку Анатолій Погрібний назвав "Рідкісним за своєю силою "твором у творі", де краса форми та філософічність змісту перебувають між собою у гармонійному зв'язку".

Ця притчова філософсько-психологічна лірико-романтична новела натхненно стверджує вічність краси мистецтва і взаємозв'язки культурних цивілізацій.

Олесь Гончар створив у новелі поетично-узагальнений, піднесений, хвилюючий образ знаменитого римського поета, "співця любові і співця богів", Публія Овідія Назона, який з волі Октавіана Августа, римського імператора, опинився у напівварварській грецькій колонії у Фракії (сучасна Констанца в Румунії).

Досягнувши вершини слави, поет втрачає все: і родину, і друзів, і спілкування, і рукописи своїх творів, і багату бібліотеку, і розкішну віллу з чарівним садом! Без суду й слідства, за наказом Октавіана Августа, Овідій вирушає розбурханим грудневим морем до гирла Дунаю у містечко Томи, де й оселяється серед дикої природи і напівдиких людей, на краю світу.

Своєю новелою Олесь Гончар популяризує не стільки документальні знання про перебування Овідія в диких гетських і скіфських степах, скільки створює художню візію про опального поета. Тому, на нашу думку, вставний твір і має назву "Фантазія місячної ночі". Одна з героїнь роману "Берег любові" Інна Ягнич хоче побути наодинці з Овідієм Назоном на березі Чорного моря. Вона вміє це робити (єднати минуле з сучасним). Через те Інна й бачить, як поет іде морем, ступає сандаліями на місячну доріжку: "Подорожній. Із Вічного міста — у вічне вигнання". Слово "фантазія" у заголовку дотичне до Інни Ягнич, адже її захоплення Овідієм таке сильне, що його образ оживає в Інниній фантазії, мріях; до самого автора (Олеся Гончара), який історію життя поета пропускає через власне "я". Нам здається, що ця новела уводиться у тканину роману "Берег любові" для того, щоб висловити погляди на тоталітарну систему, її безперспективність. Може, Гончар передбачає в такий спосіб розвал найбільшої світової імперії — СРСР, а може, уводить і себе у контекст рідної культури, шукає в Овідія сили для життя в умовах тоталітаризму.

Павло Загребельний, аналізуючи прозу Олеся Гончара, відзначав: ".....в основі справжньої творчості завжди лежала уява. І чи є щось привабливіше за людську уяву! Життя дає матеріал, дає засоби, дає барви, а вже художник вибудовує з цього свій мистецький світ, свій космос, свій універсум, і чим він просторіший, чим прекрасніший, чим правдивіший, тим більше ми віримо художникові і охочіше йдемо за ним".

Новела є плодом творчої фантазії письменника. Олесь Терентійович створює перед нашим внутрішнім зором картини, які змушують задуматися над долею поета-ізгоя. Письменник застосовує виразні засоби мистецького вираження: самоаналіз героя (Овідій зіставляє своє життя у Римі й у вигнанні, автор подає це через своєрідний колаж світів=Рим+дикий степ і колаж народів=римляни-люди+степовики-напівлюди-кентаври-люди, Орфеї, кращі за богів), внутрішній і зовнішній монологи, діалоги Овідія і Кигитки, полілог (Овідій — центуріон — Кигитка), потік свідомості, поєднання суб'єктивного й об'єктивного у відтворенні настрою головних персонажів, середовища, у якому опинився опальний поет, емоційні потоки автора, синтез епічної й ліричної, епічної й драматичної розповіді. У художньо довершеній новелі переконливо передано почуття першого в історії світових літератур письменника, який опинився у вигнанні. Психологічний малюнок з життя письменника-ізгоя на чужині є точним, правдивим, пройнятим глибокими виболеваними думками й почуттями, наповненим філософськими смислами. В ньому майстерно поєднується минуле й сучасне. "Фантазія місячної ночі" — новела настроєва. Напрямок думок Овідія змінюється від песимістичного до оптимістичного спрямування.

Овідій Назон, зачарований любов'ю юнки і вилікуваний її степовим чар-зіллям, вражений її натхненними піснями, перетворюється у сміливого й гордого поета.

Кигитка своєю ніжністю дарувала могутність його серцю. Овідієве переродження, оце "безстрашша поета", започаткувало його глибоку сентенцію:

— Риме і ти, Октавіане Августе! Вщент розлетяться твої легіони, а пісня її все переживе!

Запитання і завдання

1. Загальновідомо, що специфічною жанровою рисою новели є чітка окресленість фабули, яка робить сюжет новели гостроподійним. Схарактеризуйте особливості сюжету новели "Фантазія місячної ночі".

2. Чи притаманна цій новелі парадоксальність? Так? Ні? Свою думку аргументуйте фрагментами тексту. Чи має місце у творі сатиричний пафос?

3. Доведіть, що Олесь Гончар у новелі майстерно поєднує художній час і простір і передбачає майбутнє персонажів. Порівняйте життя Овідія у Вічному місті й у вигнанні.

4. Коли в Овідія відбулася зміна у сприйманні місцевого населення? Чим вона була викликана?

5. Прокоментуйте думку Олеся Гончара про цивілізаційну місію гетських народів: "Ще не було ні сарматок, ні половчанок, не було й гордовитих веселих слов'янок, ще їм належало тільки вродитись, а вогнище степове для них уже палахкотіло, а їхній прабатько — танець вогнистий — уже кружляв, брязкотів оздобами, і пісня-праматір уже творилася, ткалася із людської задуми, із тиші й зірок". Доведіть, що у цій новелі стикаються різні цивілізації й культури. Чи не здається вам, що Олесь Гончар кидає проєкцію із гетських степів у сьогоденішню Україну, коли говорить про танець і пісню та здатність до співу? А ви як уявляєте процес творення таких нев'яжучих у віках розваг, як танці й співи?

6. Олесь Гончар писав, що життя тримається на людяності, на гідності, на любові. Доведіть справедливість цього міркування фрагментами тексту новели. Чи згодні ви з думкою письменника?

7. Літературознавці відзначали, що в новелах Олеся Гончара завжди перемагає світло, неминуче утверджується віра в людину і гуманістичну місію її земного і космічного буття. Доведіть, що головний герой новели "Фантазія місячної ночі" є уособленням перемоги добра над злом. Чи погоджуєтесь ви із думкою Овідія про те, що немає нічого вічного в світі, лише мистецтво і творчість не підлягає цьому закону? Своє міркування аргументуйте.

8. Чи не здається вам, що Кигитка постає в новелі як символ поезії, мистецтва? Чи можна стверджувати, що імення Кигитка є поетичним виявом особистості?

9. Доведіть справедливість думок Павла Загребельного, висловлених про прозу Олеся Гончара, сторінками "Фантазії місячної ночі":

— "Гончар випрацьовує свої твори, як ластівка ліпить гніздо. Він вибудовує найменшу деталь".

— "Проза має бути поетична. Це його вислів (Гончара). Він відчуває звучання кожної своєї речі так само, як композитор, який тримає в пам'яті сотні тисяч звукових комбінацій".

— "В прозі для мене з погляду стилю найголовніше і найважливіше — її щільність. Ненавиджу пустопорожню балаканину, хлялі описи того й сього, незграбні зазначення пересувань героїв у просторі (він пішов туди, вона пішла сюди), нікудишні діалоги (він сказав те, вона сказала те). Проза повинна бути сконденсована до щільності отої зоряної речовини далеких галактик, де кубічний сантиметр має вагу не кілограмів, а цілих тонн! Нічого зайвого, нічого не додаси, нічого не віднімеш. Не просунеш голки. Висловлюючись мовою останніх технічних досягнень: навіть лазерний промінь не проникне в цю щільність. Такою мені видається проза Гончара. Мов ураганний вітер в степу або на морі.

Ніде не народжується, ніде не вмирає, летить, мчить, заповнює собою весь світ, і ти летиш за ним, і забуваєш про все, окрім цього вітру. І починаєш вірити, що вітер цей і є світ, у якому ти живеш і житимеш завжди".

10. Прокоментуйте спогади українського письменника Романа Іванчука про відвідини пам'ятника Публію Овідію Назону у румунському портовому місті Констанці: "Я стою на набережній у Констанці перед пам'ятником великому поетові усіх часів і народів Публію Овідію Назону, котрого за те, що відтворював у книзі поезій "Наука кохання" життя імперії, яким воно було — фальшивим і розпусним, а не яким би хотів бачити його на сторінках манускриптів — за принципами первісного соціалістичного реалізму — імператор, засуджено на довічне заслання. Не думаю, що Сталін аж так глибоко вивчав римську історію часів Августа, що й формулу присуду над діячами культури, котрі йому заважали, запозичив у римського імператора, який виніс Овідієві чисто більшовицький вердикт: "Ти винен, і тебе карають, а в чому твоя вина — сам найкраще знаєш".

Тирани не вчаться один в одного, вони навчаються в єдиній у всіх віках школі тиранії, а тому їх спосіб життя, організація видовищ, що оглуплюють народ, методика боротьби з противником і формулювання присудів над невинниками такі схожі...

Овідій завинив перед імператором теж своїми "Метаморфозами", в яких осмислив вічне життя в не усталених навечно формах, чим на смерть перелякав Августа. Прирівнявши себе до Юпітера й бажаючи повірити у власну вигадку, імператор не допускав у своїй свідомості можливостей будь-яких змін й вислав зухвалого поета у фракійське містечко Томи, де жили гети й сармати, щоб він там каявся о "прелести живота свого" — пам'ятаєте присуд Петрові Калнишевському — й ламав свій хребет принизливими "Скорбними елегіями" та "Листами з Понту", сподіваючись, що цезар колись вгамує свій гнів і дозволить поетові вмерти в рідному домі.

Марні надії: цезарі добиваються каяття від поетів для профанації ідей, поетами проголошених, а не ради

Светлана Жила. Олесь Гончар: сторони учебника для 8-го класса

В статье предлагается модель изучения биографии Олесь Гончар и его новеллы "Фантазия лунной ночи" учащимися 8 класса.

Ключевые слова: Олесь Гончар, новелла, сюжет, художественное время и пространство.

The studying model of Oles Honchar's biography and his novel "Fantasia misjachnoi nochi" for the pupils of the 8th grade is suggested in the article.

Key words: Oles Honchar, novel, plot, art time and space.

помилювання навіть морально зламаніх співців. Вони бояться їх і мертвих, проте у всіх випадках, супроти своєї волі, увічнюють їх пам'ять: вдячні нащадки ставлять пророкам пам'ятники на чужині, й стоять вони набагато довше, ніж триває життя тиранів і створені ними імперські системи".

Музика

1. Заголовок новели засвідчує наближення літературного твору до музичного. Як відомо, у музиці фантазією називається п'єса у вільній формі. У цій новелі ми чуємо музику, втілену в літературному тексті. Відшукайте фрагменти твору, наділені поетичністю і музикальністю.

2. Виголосіть фінальний полілог новели за ролями у музичному супроводі.

Образотворче мистецтво

1. Загальновідомо, що римляни скрупульозно створювали і продумували інтер'єр своїх жител. Стіни вони розмальовували (розписували) фресками. Про що свідчить фреска Овідія?

2. Художник зобразив Овідія у вінку з лавра.

У новелі Олесь Гончара поет роздумує: "Ніколи не виросте тобі на цих берегах вінок із вічнозеленого лавра! Замість вінка, скорше саркофаг тобі викують скіфські морози з своєї непролазної, схожої на білий мармур феррарський криги".

Як ви думаєте, чому помилявся Овідій?

3. Про що свідчать роздуми поета-ізогоя: "Якби дозволено було повернутись на береги Тібру, описав би всю їхню (гетів, скіфів) фантастичну дикість, власноруч на стелах, на білих би мармурах вирізьбив зображення цих загадкових із луками та співучими стрілами істот?"

Чи засвідчує фреска Овідія обдарованість митця?

4. Розгляньте репродукцію картини французького художника-романтика Ежена Делакруа "Овідій у скіфів" (Дерево, олія. 1862р.) і прокоментуйте думку літературознавця Галини Підлісної: "Контраст був разючий: багатолюдний Рим, світова столиця — і дикі степи Скіфії; блискучий придворний поет — і вбогий, німічний вигнанець".